

KUNTIEN ERITYISLIKUNNANOHJAAJIEN TYÖN KEHITYS SUOMESSA

Helsinki 1.9.2010

**Toni Piispanen
Liikuntatieteellinen Seura
toni.piispanen@lts.fi**

**Kari Koivumäki
Opetus- ja kulttuuriministeriö
kari.koivumaki@minedu.fi**

Sisältö

1. KESKEISET MERKKIPAALUT.....	3
2. TYÖN KÄYNNISTYMINEN SUOMESSA 1970-LUVULLA.....	4
3. LIIKUNTALAKIMUUTOS JA SEN MERKITYS 1980-LUVULLA	7
4. ERITYISLIIKUNNANOHJAAJIEN TYÖN VAKIINTUMINEN 1990- LUVULTA NYKYPÄIVIIN	9
5. TILANNE 2010-LUVUN ALUSSA	11
LIITE 1. ERITYISLIIKUNNANOHJAAJAN TOIMENKUVA.....	13
KESKEINEN KIRJALLISUUS.....	14

1. KESKEISET MERKKIPAALUT

- 1969 Ensimmäinen erityisryhmien liikunnan seminaari (LTS)
- 1976-1979 Erityisryhmien liikunnan kokeilu- ja tutkimusprojekti
- 1980 Liikuntalaki
- 1980-1981 Erityisryhmien liikuntatoimikunta
- 1982 Erityisryhmien liikunnan päätoimisen suunnittelijan toimi valtionhallinnossa
- 1984 Liikuntalakimuutos
- 1984 Ensimmäiset erityisliikunnanohjaajat aloittavat työnsä
- 1986 Ensimmäiset erityisryhmien liikunnan neuvottelupäivät
- 1988 Erityisryhmien liikunnan neuvottelukunta
- 1991 Erityisryhmien liikunnan jaosto (VLN)
- 1992 Liikunta-alan koulutus uudistus
- 1995-1996 Erityisryhmien liikunta 2000 –toimikunta
- 1997-1999 Ensimmäinen Erityisliikuntaa kuntiin –projekti
- 2000-2001 Terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunta
- 2002 Ensimmäinen erityisliikunnan arviointiraportti koskien kuntia, joissa toimi erityisliikunnanohjaaja

2. TYÖN KÄYNNISTYMINEN SUOMESSA 1970-LUVULLA

Paikallistason ohjattu erityisliikuntatoiminta eri lailla vammaisille, pitkäaikaissairaille ja ikäihmisille sai alkunsa Suomessa paljolti Liikuntatieteellisen Seuran (LTS) työnä. Seura järjesti **ensimmäisen kansallisen seminaarin erityisliikunnan alueelta jo vuonna 1969**. Tämän lisäksi eriaiheisia ohjaajakoulutusseminaareja järjestettiin vuosina 1973-1975.

Vuonna 1976 LTS käynnisti kolmella paikkakunnalla (Jyväskylä, Hyvinkää ja Mäntsälä - isohko kaupunki, keskisuuri kaupunki ja pienempi kunta) **kunnallisen kokeiluprojektin** erityisryhmien liikunnan kehittämiseksi. Rahoittajina toimivat opetusministeriö (nykyisin opetus- ja kulttuuriministeriö), lääkintöhallitus ja sosiaalhallitus (nykyisin Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos THL) sekä Kansaneläkelaitos. Kolmivuotisen kokeilun tarkoituksena oli kehittää toimintamallit erikokoisille paikkakunnille erityisryhmien liikunnan järjestämiseksi. Näillä paikkakunnilla toimi tuolloin 28 eri liikuntaryhmää vammaisille, pitkäaikaissairaille ja iäkkäille ihmisille. Ryhmissä oli mukana n. 400 osanottajaa.

Projektin loppuraportti (Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 74, Helsinki 1980) esitti kansallisen tason suositukset erityisryhmien liikunnan kehittämiseksi ja ehdotti opetusministeriölle, että sen olisi perustettava erityinen komitea tekemään kansallisen tason kehittämisohjelma erityisryhmien liikunnan alueelle.

Samanaikaisesti ensimmäisen kehittämisprojektin kanssa opetusministeriön asettama liikuntalakikomitea valmisteli Suomeen liikuntalakiä, joka hyväksyttiin eduskunnassa vuonna 1979. **Laki tuli voimaan vuoden 1980 alussa**. Myös liikuntalakikomitea ehdotti, että erityisryhmien liikunnan alueelle tulisi perustaa oma komitea tai toimikunta. Opetusministeriö toimi näiden ehdotusten mukaisesti ja asetti professori Eino Heikkisen johdolla toimineen **erityisryhmien liikuntatoimikunnan vuosiksi 1980-1981**.

"Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietinnöstä" (Komiteanmietintö 1981:44, OPM 1981) tuli opetusministeriön ja koko valtionhallinnon kehittämisohjelma erityisliikunnan alueella. Toimikunta teki myös kansainvälistä vertailua selvittäen neljän muun Euroopan maan erityisliikunnan organisointitavat ja vetäen niistä johtopäätöksiä Suomessa tehtävälle kehittämistyölle.

Toimikunnan mietinnössä ehdotettiin, että yli 10.000 asukkaan kunnat voivat jatkossa perustaa erityisryhmien liikunnanohjaajan viran. Ohjaajan toimenkuva hahmotettiin ensimmäisen kerran toimikunnan mietinnössä. Tämä edellytti vuonna 1979 hyväksytyyn liikuntalakiin sellaista muutosta, että valtionapupohjaisten virkojen (liikuntatoimen johtaja, liikuntas sihteeri, liikunnanohjaaja) piiriin tulisivat myös erityisliikunnanohjaajan virat. Toimikunta ehdotti myös liikunnanopettaja-, liikunnanohjaaja- ja fysioterapeuttikoulutuksia kehitettävän siten, että näihin koulutuksiin saataisiin erikoistumislinjat erityisryhmien liikunnan alueelle. Tämä ehdotus alkoi toteutua varsinaisesti vasta 1990-luvun alusta, mutta Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa oli jo tätä aiemmin erityisliikunnan opetuksesta vastaava opettaja. Myös muutamissa urheiluopistoissa alettiin lisätä erityisliikunnan opetusta sekä jatko- ja täydennyskoulutusta jo 1980-luvulla.

Erityisliikunnanohjaajan ammatin tarpeelle ja kehittämiselle oli vahvat perusteet

Seuraavassa esitetään tiivistetysti ne keskeiset perustelut, joiden vuoksi erityisliikunnanohjaajan virkoja katsottiin tarvittavan. Perustelut liittyvät liikuntatutkimuksen tuomaan tietoon, liikuntakulttuurin ja -politiikan analyysiin sekä liikuntahallinnon eri osien kanssa tapahtuneeseen verkostoitumiseen. Näiden ehdotusten ja periaatteiden mukaisesti opetusministeriö valmisteli eduskunnalle liikuntalakiin muutoksen, jonka avulla kuntiin saatiin paikallistasolla toimivat erityisliikunnanohjaajat. Erityisliikunnanohjaajajärjestelmä käynnistyi Suomessa vuonna 1984.

1. Lisääntynyt tieto liikunnan erityisryhmistä:

Jyväskylän yliopiston kautta oli saatu runsaasti tietoa siitä, että vammaiset sekä pitkäaikaissairaat ja ikääntyneet ihmiset harrastivat huomattavasti vähemmän liikuntaa kuin muu väestö. Toisaalta saatiin tietoa siitä, että juuri erityisryhmiin kuuluvat henkilöt hyötyisivät liikunnasta terveyden ja toimintakyvyn kannalta enemmän kuin muu väestö. Todettiin paradoksaalinen tilanne, jossa eniten liikunnasta hyötyvät henkilöt olivat samalla eniten liikuntatoiminnan ulkopuolella.

2. Kansainvälinen kehitys:

Euroopan Neuvosto oli toiminut voimakkaasti "Sport for All"-tunnuksen suuntaisesti kehottaen jäsenmaitaan laajentamaan liikuntakulttuuriaan myös erityisryhmien liikunnan alueella. Myös UNESCO järjesti vuonna 1982 kansainvälisen vammais- ja erityisliikuntasymposiumin, jonka suosituksissa korostui erityisliikunnan kehitystarve. Suomen hankkimat tiedot varsinkin muista Pohjoismaista puolsivat myös erityisliikunnan kehittämistä.

3. Liikuntalain säätämisen kautta kehittynyt kuntien liikuntatoimi:

Kunnat saivat Suomessa liikuntalain säätämisen jälkeen lakisääteisen velvoitteen organisoida liikuntatoimintaa sekä vastata edellytysten luomisesta liikunnalle. Kunnat saivat tähän toimintaan valtionosuutta. Kaikkiin kuntiin perustettiin liikuntalautakunnat ja kunnat saivat myös liikuntatoimen viranhaltijoita (liikuntatoimenjohtaja, liikuntasihteerit ja liikunnanohjaaja) määrällisesti siten, että asukaspohja ratkaisi valtionapupohjaisten virkojen määrän. Näiden virkojen lisäksi ehdotettiin perustettavan sellaisia liikunnanohjaajan virkoja, joiden toimenkuvan pääasiallisena tehtävänä olisi erityisryhmien liikunnanohjaus.

4. Suhde vammaisliikuntaan ja muuhun liikuntakulttuuriin:

Suomessa toimi 1970-luvulla neljä itsenäistä vammaisliikuntajärjestöä, joilla oli toimivia paikallisyhdistyksiä lähinnä suurimmissa kaupungeissa. Lisäksi tiedettiin, että vain hyvin pieni osa vammaisista tai pitkäaikaissairaista ihmisistä oli jäsenenä vammaisliikuntajärjestöissä. Tavallisissa urheiluseuroissa ei järjestetty erityisryhmille soveltuvaa liikuntatoimintaa.

Uuden järjestelmän keskeisin ajatus oli, että kuntien liikuntatoimen kautta järjestettävä ohjattu erityisliikuntatoiminta täydentää vammaisliikuntajärjestöjen organisoimaa toimintaa. Kuntien

organisoima ohjattu erityisliikunta ei sisältänyt lainkaan kilpailullista toimintaa, vaan sen keskeisenä osana oli oltava harrastustavoite ja terveyttä edistävä liikunta.

Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietinnössä (1981) esitettiin seuraavat seitsemän yleisperiaatetta, jotka olivat kaikkien kehittämisehdotusten taustalla:

1. Liikuntakulttuuria tulee kehittää koko väestöä varten.
2. Virkistystavoitteisen ja hoitotavoitteisen liikunnan raja ei ole ehdoton tai selvä.
3. Erityisliikunnan kehittäminen on liikuntakulttuurille pitkäaikainen kehittämisalue.
4. Liikunta- ja terveysneuvonnalla tulee kehittää koko väestön liikuntaedellytyksiä.
5. Julkisen liikuntahallinnon tulee luoda edellytyksiä erityisliikunnalle ja myös järjestää tarvittaessa liikuntaa (järjestöihin kuulumattomat ihmiset).
6. Erityisliikunnan koordinaatio ja kehittämisvastuu kuuluu liikuntahallinnolle.
7. Erityisliikunnan tulee nivoutua osaksi kaikkea liikuntasuunnittelua ja -hallintoa.

3. LIIKUNTALAKIMUUTOS JA SEN MERKITYS 1980-LUVULLA

Vuonna 1979 hyväksytyt liikuntalain tarkoituksipykälässä on julkisen liikuntatoimen tehtävää koskeva muotoilu:

Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Tämä periaate on ohjannut kuntien liikuntatoimen työtä alusta eli vuodesta 1980 lähtien. Suomessa on kuntien liikuntatoimen piirissä yhteensä n. 5000-6000 liikuntatoimen työntekijää (2008). Luku pitää sisällään myös teknistä henkilökuntaa eli liikuntapaikkojen ja -kenttien hoitajia.

Opetusministeriö valmisteli eduskunnalle vuoden 1983 aikana liikuntalakiin tehdyn muutoksen, jonka mukaan "yli 10.000 asukkaan kuntien on mahdollista palkata erityisryhmien liikunnanohjaaja". Sama oikeus oli myös asukasmäärältään pienemmillä kunnilla, jos kaksi tai useampi kunta toimi yhdessä.

Eduskunta päätti ehdotuksen mukaisesti liikuntalain muutoksesta. Kuntien liikuntatoimen piiriin ryhdyttiin palkkaamaan erityisliikunnanohjaajia. **Ensimmäiset ohjaajat aloittivat työnsä vuoden 1984 aikana.**

Virkojen määrä lisääntyi 1980-luvun aikana siten, että niitä oli 80 kunnalla tultaessa 1990-luvulle. Liikuntalain muutos oli ratkaisevan tärkeä sille kehitykselle, että kuntien liikuntatoimistoihin alettiin palkata erityisryhmien liikunnanohjaajia, jotka organisoivat ja ohjasivat liikuntaa eri erityisryhmille. Tämän kehityksen myötä ryhdyttiin kehittämään ja muuttamaan liikunnanohjaajakoulutusta siihen suuntaan, että erityisliikunnan alueelle alettiin kehittää omaa erikoistumisaluetta. Liikunnanohjaajakoulutuksessa erityisliikunnan erikoistumisopinnot olivat kestoaltaan puolesta vuodesta vuoteen. Opetusministeriö rahoitti veikkausvoittovaroin keskimäärin noin puolet ko. virkojen aiheuttamista kustannuksista ja kunnat itse verovaroin ja käytymaksuin toisen puolen kustannuksista.

Kuntien erityisliikunnanohjaajien virkoihin olivat kelpoisia henkilöt, joilla oli joko liikunnanopettajan, liikunnanohjaajan tai fysioterapeutin tutkinto tai hyvä perehtyneisyys erityisryhmien liikuntaan. Hyvä perehtyneisyys merkitsi vähintään kolmen vuoden työkokemusta alalla.

1980-luvun lopussa kunnilla oli 80 päätoimista erityisliikunnanohjaajaa, jotka ohjasivat yhteensä n. 1800 liikuntaryhmää, joissa oli noin 40.000 osanottajaa (Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla, s. 26. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 126, Helsinki 1991). Liikuntatoimintaa järjestettiin seuraaville ryhmille: Ikäihmiset, liikuntavammaiset, aistivammaiset, kehitysvammaiset, sydän- ja verisuonitauteja sairastavat, mielenterveyskuntoutujat, keuhko- ja hengityselinsairaat ja muut pitkäaikaissairaat. Osa liikuntaryhmistä oli yhdistelmäryhmiä. Yleisimpiä liikuntalajeja olivat uinti ja vesivoimistelu, kuntosaliryhmät, palloilulajien ryhmät sekä tanssi. Kunnan erityisliikunnanohjaajan mallitoimenkuva on liitteessä 1.

Olennaista oli, että kuntiin - osaksi julkista liikuntahallintoa ja -toimintaa – saatiin uusi ammattiryhmä erityisliikunnanohjaajat. Vammaisliikuntajärjestöt olivat tukemassa kehitystä, koska erityisliikunnanohjaajista tuli myös näille järjestöille luontevia yhteistyökumppaneita paikallistasolla.

1980-luvun lopun aikana tapahtunut muu kehitys

Erityisryhmien liikuntatoiminta kehittyi voimakkaasti 1980-luvun aikana, jolloin myös kansainvälisen paralympialiikkeen toiminta vilkastui. Suomessa julkaistiin alan kansallinen perusoppikirja vuonna 1983 ja alettiin järjestää erityisliikunnan **valtakunnallisia kongresseja neljän vuoden välein, ensimmäinen vuonna 1986**. Merkitystä oli myös Euroopan Neuvoston julkaisemalla teoksella "European Charter for Sports for All: Disabled People", joka käännettiin suomen kielelle ja jaettiin kaikkiin kuntiin ja alueen järjestöille. Opetusministeriöön perustettiin **erityisliikunnan suunnittelijan vastuuvirka vuonna 1982** sekä pysyväksi asiantuntijaelimeksi **Erityisryhmien liikunnan neuvottelukunta vuonna 1988** (vuodesta 1991 lähtien Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto). Erityisliikunnan asiantuntijaelin on valittu nelivuotiskausiksi ja se kootaan alan keskeisten asiantuntijatahojen edustajista, joita ovat mm. alan korkeakouluopetus, valtakunnalliset järjestöt, kuntien liikuntatoimi sekä sosiaali- ja terveyshallinto ja liikuntahallinto.

4. ERITYISLIIKUNNANOHJAAJIEN TYÖN VAKIINTUMINEN 1990- LUVULTA NYKYPÄIVIIN

Koko Länsi-Eurooppa koki taantuman 1990-luvun alussa. Suomessa synkimmät ajat olivat vuosina 1992–1993. Koska määrärahat eivät enää nousseet, erityisliikunnan kehittämistyö pysähtyi. Kaikki yli 10 000 asukkaan kunnat eivät olleet ehtineet ennen lamaa palkata erityisliikunnanohjaajaa, eikä taantuman aikana uusia ohjaajia pystytty palkkaamaan. Opetusministeriö ja valtion liikuntaneuvosto eivät halunneet kuitenkaan antaa laman karsia tätä liikunnan osa-aluetta, koska sen eteen oli tehty määrätietoisesti töitä ja se oli vasta saatu toimimaan. Kuntien ja valtakunnallisten vammaisliikuntajärjestöjen määrärahat erityisryhmien liikunnan osalta eivät vähentyneet taloudellisen taantuman aikana. Opetusministeriö ohjeisti kuntia säilyttämään erityisliikunnanohjaajien virat.

Valtion liikuntahallinnon tuesta huolimatta kunnat eivät kyenneet 1990-luvulla tarjoamaan erityisryhmille riittävästi liikuntapalveluja. Tästä huolestuneena opetusministeriö käynnisti syksyllä 1997 yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön, LTS:n ja Suomen Kuntaliiton kanssa projektin **Erityisliikuntaa kuntiin 1997 – 99**, jonka tarkoitus oli kehittää keskisuurien kuntien erityisliikuntapalveluja. Projektin kotipesänä toimi LTS. Koska erityisliikunnanohjaajien palkkaaminen toiminnan koordinoijiksi oli pysähtynyt 1990-luvun alun taloudellisen taantuman vuosina, projekti keskittyi kuntiin, joissa ei vielä ollut erityisliikunnanohjaajaa. Kaksivuotisessa projektissa oli mukana 30 yli 10 000 asukkaan kuntaa eri puolilta Suomea. Tavoitteena oli luoda kuntakohtainen yhteistyö- ja toimintatapa erityisliikunnalle.

Alan vilkasta keskustelua 1980- ja 1990 luvulla vauhdittivat Liikuntatieteellisen Seuran järjestämät kansalliset erityisliikunnan neuvottelupäivät, jotka saivat mallinsa alan kansainvälisen kattojärjestö IFAPA:n (International Federation of Adapted Physical Activity) toiminnasta. Neljän vuoden välein järjestettyjen päivien osallistujamäärät ovat lisääntyneet sadasta kolmeensataan. Kansainvälisyyden seuraamiseksi on päivillä ollut tapana kutsua korkeatasoisia kansainvälisiä luennoitsijoita.

Kuntien erityisliikunnassa 2000-luku oli kehittämisprojektien aikaa. Erityisliikuntaa kuntiin 2004 – 2006 ja 2007 – 09 kehittämis- ja konsultointiprojektit olivat jatkoa vuosien 1997–1999 vastaavalle projektille. LTS toteutti hankkeet yhdessä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Suomen Kuntaliiton ja projektiin osallistuneiden kuntien kanssa. Vuonna 2002 Suomen 42:sta yli 20 000 asukkaan kunnasta kolmessa ei ollut erityisliikunnanohjaajaa. Vastaavasti 53:sta 10 000 – 20 000 asukkaan kunnasta 18 oli ilman erityisliikunnanohjaajaa. Edeltäjänsä tavoin vuosien 2004 – 2006 projekti suuntautui kuntiin, joissa ei vielä ollut erityisliikunnanohjaajaa. LTS:n tekemän pohjatyön ja kokeiluprojekteissa hankitun kokemuksen ansiosta erityisryhmien liikunnan järjestäminen sai toimivan mallin.

Myös valtakunnan tason rakenteelliset muutokset vaikuttivat erityisryhmien liikuntaan. Taloudellisen taantuman kanssa rinnakkain tapahtui kuntien valtionosuuksien lainsäädännön uudistus. Valtion tarkka ohjaus väheni ja kuntien harkintavalta lisääntyi. Valtionhallinto ei saanut enää tietoa siitä, mihin tarkoitukseen liikunnan valtionosuudet oli kunnissa käytetty. Myös erityisliikunnan arviointi oli turvattava. - Valtion liikuntaneuvoston arviointitehtävää erityisryhmien

liikunnan osalta on kuitenkin helpottanut neljän vuoden välein kerätty aineisto erityisliikunnanohjaajien työstä.

Liikunta-alan koulutuksissa erityisryhmien liikunnan laajemmat suuntautumisopinnot alkoivat 1990-luvun alussa. Vuonna 1974 toteutunut yliassistentin virka muuttui vuonna 1995 apulaisprofessorin viraksi ja vuonna 1998 professorin viraksi. Professuurin lisäksi Jyväskylän yliopistossa on myös muita alaa koskevia vakansseja.

Vuosina 2000-2001 valtionhallintoon perustettu terveysliikunnan kehittämisestä vastaava **Terveysliikuntatoimikunta (TeLi)** on edesauttanut alan kenttää mm. kuntien erityisliikunnan kehittämiseen kohdennetuilla projekteilla, joita vuosittain samanaikaisesti käynnissä on noin 5-6 kappaletta.

5. TILANNE 2010-LUVUN ALUSSA

Nykyään, vaikka erityisliikunnanohjaajien korvamerkitty valtiontuki on poistunut, on Suomen kunnissa noin **100 kokopäiväistä erityisliikunnanohjaajaa**. Kuntien erityisliikuntaryhmissä liikkuu noin **80 000 liikkujaa**. Lisäksi järjestöt liikuttavat noin **70 000 liikkujaa**.

Valtion liikuntaneuvoston Erityisliikunnan jaoston tilaamana on neljän vuoden välein laadittu kuntien erityisliikunnanohjaajien työn tuloksista **valtakunnallinen selvitys** alkaen vuodesta 1986. Viimeisin raportti kuvaa vuoden 2009 tilannetta (Ala-Vähälä 2010). Raportissa todetaan kuntien erityisliikunnan kehittyneen pienin askelin eteenpäin mutta kokonaiskehityksessä löytyy edelleen useita haasteita mm. erityisliikunnan ohjaajien virkojen määrässä ja hallinnonalojen yhteistyössä. Erityisliikunnan tarjonta on tasaisesti kasvanut koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan. Tähän viittaavat sekä resursseja, työmääriä että varsinaista tarjontaa koskevat luvut.

Tiivistäen vuonna 2009 tehdyn selvityksen (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:17) mukaan tilanne Suomen noin 350 kunnan erityisliikunnassa on seuraavanlainen:

- Erityisliikunnanohjaajien määrä on yhä hieman kasvanut ja on nykyisin noin 100 päätoimista työntekijää (lisäksi noin 500 muuta tunti- ja apuohjaajaa), muutamissa suurissa kaupungeissa on palkattu erityisliikunnan alueelle kaksi tai useampia vastuutyöntekijöitä.
- Kunnat käyttävät vuosittain n. 5,3 miljoonaa euroa erityisliikuntatoimintaan. Erityisliikunnan määrärahat ovat hieman nousseet, kun kuntien liikuntatoimen valtionosuudet nousivat v. 2009 kahteentoista euroon asukasta kohden (aiempi 10,80€), josta kokonaisuudesta erityisliikunnan kehitystyö on saanut osansa.
- Ohjattuja erityisliikunnan ryhmiä on noin 2900. Ryhmien yhteinen kokonaisosallistujamäärä on arviolta noin 70.000-80.000.
- Kunnissa on toteutettu jonkun verran erityisliikunnanohjaajien toimenkuvan muutoksia: toimenkuvuihin on lisätty yleisiä terveystoimien alueen kehittämistehtäviä.
- Kuntien erityisliikunnanohjaajien vuosittaisten työseminaarien ohella on pidetty erillinen tapaaminen suurten kaupunkien erityisliikunnanohjaajien verkoston kanssa.
- Erillisten kehittämishankkeiden kautta on voitu viedä eteenpäin erityisliikunnan kehitystä useissa keskisuurissa kunnissa.
- Valtion budjetin kautta tuleva tukisumma oli vuonna 2010 yht. noin 7 milj. euroa, josta kunnille 2,5 milj.euroa ja järjestölle 3,5.
- Järjestöpohjaista erityisliikuntaa on tuettu kuntien avustuksin ja järjestöjen ryhmissä liikkuu noin 70.000 liikkujaa.

- Kuntien kaikista erityisliikuntaryhmistä liikuntatoimi järjestää lähes puolet. Sosiaali- ja terveystoimen osuus on noin 15%. Alan järjestöjen osuus on noin neljännes.
- Inklusiivisen liikunnan kehittyminen on muuttanut hieman erityisliikunnanohjaajien toimenkuvaa mutta tarkkaa kuvaa ei ole saatavilla miten. Inklusiokehitys näkyy selvimmin mm. alan järjestöjen yhteistyönä lajiliittojen ja seurojen kanssa.

Tulevaisuudessa 2010- luvun alan kehittämisteemat pohjautuvat vuonna 2010 pidettyihin kansallisten Erityisliikunnan päivien suosituksiin. Teemat liittyivät erityisliikunnan kehittämiseen muuttuvassa kuntakentässä, vammaisliikunnan tulevaisuuden pohtimiseen, tasa-arvotyön edistämiseen liikunnassa, lasten ja nuorten soveltavan liikunnan kehittämiseen, ikäihmisten liikunnan edistämiseen sekä integraatio- ja inklusiotyön eteenpäin viemiseen.

LIITE 1. ERITYISLIKUNNANOHJAAJAN TOIMENKUVA

Erityisliikunnanohjaajan työtehtävinä ovat seuraavat:

1. Suunnitella ja organisoida erityisryhmien liikuntatoimintaa
2. Huolehtia erityisryhmien liikuntatoiminnan kehittämisestä yhteistyössä kunnan eri hallinnonalojen, järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa
3. Osallistua mahdollisuuksien mukaan erityisryhmien liikunnanohjaukseen ryhmissä (ohjaustuntien määrä riippuu kuntakoosta)
4. Huolehtia alueeseen liittyvästä tiedottamisesta
5. Huolehtia alueeseen liittyvästä koulutustoiminnasta sekä toimia alan asiantuntijatehtävissä
6. Tehdä toimialaansa liittyviä ehdotuksia kunnan talousarvioon ja liikuntasuunnitelmiin
7. Huolehtia erityisryhmien liikuntatoimintojen seurannasta ja tilastoinnista
8. Seurata toimialansa kehitystä ja osallistua alan koulutukseen
9. Suorittaa muut esimiehen määräämät toimialaan liittyvät tehtävät.

KESKEINEN KIRJALLISUUS

ERITYISRYHMIEN LIIKUNTATOIMIKUNNAN MIETINTÖ (Memorandum of the Committee on Adapted Physical Activity). Helsinki: Opetusministeriö, 1981 The national plan. New edition 1996.

ERITYISRYHMIEN LIIKUNNAN TUTKIMUKSEN KEHITTÄMISOHJELMA (Developmental Programme for Research on Adapted Physical Activity). Helsinki: Opetusministeriö, 1983.

EUROOPPALAINEN ERITYISRYHMIEN LIIKUNNAN PERUSKIRJA (European Charter on Sport for All: Disabled persons). Helsinki: Opetusministeriö 1987. Translation of the Council of Europe charter.

SOVELTAVA LIIKUNNANOPETUS (Adapted Physical Education). Helsinki: Kouluhallitus, 1989. Teacher`s guide (new edition 1998)

ERITYISRYHMIEN LIIKUNTA 1990-LUVULLA (Adapted Physical Education in the 1990s). Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 1991. Organizing handbook.

ERITYISLIIKUNTA I-II (Adapted Physical Activity I-II). Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 91-92. A basic textbook. New edition 2002.

ESTEITTÄ LUONTOON LIKKUMAAN (Outdoor recreation for everyone). Irma Verhe/Suomen Invalidien Urheiluliitto. Helsinki, 1994. Also available in English: Irma Verhe & The Finnish Association of Sports for the Disabled, Helsinki 1995. New edition 2007.

ERITYISRYHMIEN LIIKUNTA 2000-TOIMIKUNNAN MIETINTÖ (Adapted Physical Activity in Finland Development Program to the year 2000). Memorandum of the Committee on Adapted Physical Activity. The Ministry of Education, Helsinki 1996.

ERITYISRYHMIEN LIIKUNNAN KEHITTÄMISOHJELMA 2003-2005 (Developmental Program for Adapted Physical Activity 2003-2005). The Ministry of Education, Helsinki 2003.

ERITYISESTÄ KAIKILLE AVOIMEEN LIIKUNTAAN. Erityisliikunnan muutos Suomessa julkishallinnon näkökulmasta. Kaurala, O. & Väärälä, A. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2009.

ERITYISLIIKUNNAN KEHITTÄMINEN KUNNISSA. Erityisliikuntaa kuntiin 2007-2009- kehittämis- ja konsultointiprojekti, loppuraportti. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 164. Helsinki 2010. (The Developmental Work of Adapted Physical Activity in Finnish Municipalities).

RAPORTTI KUNTIEN ERITYISLIIKUNNAN TILANTEESTA VUONNA 2009 (Evaluation Rapport of Adapted Physical Activity in Finnish Municipalities). Timo Ala-Vähälä. The Ministry of Education, Helsinki 2010.